

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING
& MUSEUM

Nr. 1 2009

DE BYGGEDE HELSINGØR

Den 7. februar åbner vi en ny permanent udstilling på Bymuseet. *800 års byggeri i Helsingør*, har vi kaldt den. Måske af detaljer fra byens byggeri, som enhver kan gå ud i gaubilledet og selv tage i øjensyn, er med. I den henseende er Helsingør og Bymuseet noget for sig selv, for der er næppe nogen dansk købstad, der kan vise så mange fine eksempler på byggeri igennem intet mindre end 800 år. Når vi valgte at lave en permanent udstilling i Brahe-salen med dette emne, var der to udgangspunkter. Først og fremmest det enestående 300 år gamle bræddeloft fra Stengade 56, som vi flere gange har omtalt i bladet her og i pressen. Loftet (detaille på forsiden) er nu færdigrestaureret, hvilket det blev på Fælleskonserveringen på Kronborg i december. Et helt år lå det derovre og bredte sig med sine godt 25 m². Vi forstår godt, at konservatorerne var glade, da de var færdige med projektet, som var finansieret af Kulturarvsstyrelsens særlige pulje for enestående bevaringsværdige genstande. Vores andet incitament til at fortælle om byggeri var den kendsgerning, som nævnt indledningsvis, at bygningsdetaljer netop er Helsingør Bymuseums styrke. Museumschef Kenno Pedersen, der sammen med Lars Bjørn Madsen igennem mange år har hjemtaget utallige bygningsdele til museets magasiner, fik idéen til udstillingen. Nu kommer en lille del af det indsamlede så frem, og hver genstand får en lille historie med på vejen. Her er håndmedede søm og håndfilede skruer, anverfere, stormkroge, hængsler og beslag, vinduesrammer, tapeter, teglsten af mange forskellige slags - ja kom selv ind og se! Tapet er blevet moderne blandt unge familier i dag, så her kan vi bidrage med gode idéer! Gå derefter en tur i den gamle by og læg mærke til detaljerne på Helsingørs gamle bygninger. Malerier og modeller i udstillingen supplerer genstandene. Takket været mandskab fra Marienlyst Slot og vores genbo i Sct. Annagade 23, Jens Gustav Kristensen, blev udstillingen færdig til tiden og muliggjorde det store projekt; at få et 25 m² renaissance/barok-loft til at hænge smukt og meget synligt, og dermed blive til et af Bymuseet highlights. Den tidligere leder af Tikøbsamlingen, Arne Meylings gode valgprog, *det gælder om at vække til eftertanke*, er netop også vores pointe: Vi skal passe på vores bygninger i Helsingør - ellers ender de sørgelige rester på museet! Vores enestående kulturarv hører nemlig til, hvor den er skabt. Fremskridt og udvikling af byen må ikke ske på bekostning af ødelæggelse og nedrivning, men derimod i et fornuftigt samarbejde mellem kulturarvens administratorer og den kommunale planlægning.

Lone Hvass

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansv.)
Lone Hvass
Kenno Pedersen

Tryk: NoFo Print, Helsingør

Lay-out: © Lars Bjørn Madsen 2008

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december. Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen)

Den danske Købstads Billedbog, Helsingør

af Em. N., »Verden og Vi«, 1913

Stengaden skal ses i Sollys, glitrende Lys, saa der staar Skin fra Asfalten og fra Fortovenes gule Klinker. Saa er der Fest over Helsingørs brede Hovedgade med de gamle Bygninger med Raadhusets gothiske Nürnbergtaarn i Baggrunden. Det er da ikke Provinsbyens Hovedgade med Bønder til Torvs og Landmændenes stive Vogne styrende mod Købmændsgaardene; det er et ganske andet Element, der giver den gamle, kosmopolitiske By Præg og hensætter den i et Milieu, der er noget for sig selv.

Trettondedagen i Sverige, eller Marie Bebudelsedag, Majdagen eller Midsommerdagen, tildels Paaske og Pinse og andre go-

Den smukt brolagte plads foran stationsbygningen med udsigt til Kronborg var Helsingørs entré for bilismens tidsalder. Her ankom de besøgende fra toget eller dampfærgerne. Dengang kunne man købe sine postkort i den fine hovedstadsinspirerede havnekiosk med sit logkuplede tag. I havnegade (til venstre i billedet) kunne man straks efter ankomsten nyde en frokost på en af fortovscaféerne og betragte den dengang fredelige gades liv og udsigten over havnen.

de Dage i Sommersol, er det Sverige, der erobrer Staden; Tusinder af glædesøgende Brødra från hinsidan befolker Kaféerne og »Strøget«, hvor det skaanske Tungemaal er det dominerende. Ustandselig glider Menneskestrømmen frem og tilbage, frem og

Her har maleren Tom Petersen skildret den endnu broglagte Stengades vestlige ende. Det er Skyttenstræde, man ser til højre. I 1913, da artiklen blev skrevet i tidskriftet »Verden og Vi«, var gaden blevet asfalteret. Det skete, tillige med en tiltrængt kloakering, i 1907. Tegning i privateje.

tilbage ad Stengaden, uden Maal og Med, kun i glad Bevidsthed om at befinde sig i et andet Land med billige Cigarer og billig Spiritus.

Scenen afløses af det tyske Folkefysiognomi. Dag efter Dag gennem hele Sommeren kommer Germanerne i Flokke paa 50-150-200. Skønhedsmættede fra Sejladsen gennem Sundet, hungrige efter Mad og Prospektkort marcherer Truppen op til »Ho-

tel Øresund«s Spisesal, hvor den gode Frokost og den danske Akvavit sætter Kulør paa Tilværelsen, og bagefter paa Stengaden, hvor de gemytlige Tyskere raabende og sindsforstyrrede løber rundt mellem hinanden for at orientere sig og finde Vognplads til den obligate Køretur til »Hamlets Grav« og Marienlyst og Kronborg. Men om Eftermiddagen en julidag er Stengaden skønnest. Og da findes ikke dens Lige, naar Landliggermassens solbrunede Ungdom søger ind til Asfalten. Hvide og rosa, fine og røde, naturlige og utvungne promenerer den kvindelige Ungdom Stengaden, køber Slikkeri hos Hilligsøe eller den sidste interessante Bognyhed hos Jens Møller eller nøjes med at lade sig kurti-

sere af de cyklende maskuline Beundrere. Selvejer,- og Droskebler krydser uafbrudt de vanskelige Hjørner, og dér kommer den Siegfried'ske Urkraft, Peter Cornelius; bred og lykkelig troner han paa Bukken af sin flotte Jagtvogn, der er forspændt med en prægtig Frederiksborghoppe. I Perspektivets Øjnes Elith Reumert i en Ponyvogn med den gamle Rosinante for. Reumert skal til Sadelmageren, for der er noget galt med Seletøjet. Reumert skal altid til Sadelmageren. Poul Reumert staar »interesseret« ved et Kræmmervindue; han »slaaer Smut« - eller »skyder«, hedder det vist forresten. Olaf er paa Vej til Biografen for hos Kontrolløren, hvem han snart er Dus med, at bestille Plads i »Kongelogen« til næste Forestilling. Og Karen Lund stikker ind til Illum. En Maske er sprunget i de hvide Strømper ved Anklen, og hun maa skyndsomst have fat i Naal og Traad. Og derhenne staar Tom Petersen og maler »Gamle Huse i Helsingør«. Gamle Huse; det er Stengades østlige, indsnævrede Del, hvortil » Strøget « ikke naaar. Det er de gamle Stenhuse fra Helsingørs gyldne

Periode, Middelalderens betydelige Handelsmænds solide boliger med de vældige, hvælvede Kælderrum, i hvilke de store Fæde med spansk Vin og lybsk Øl laaa Side om Side med Saltmads-Tønderne.

Gamle Tider og nye. Det er ikke mere Alverdens Skibes Besætninger, der fylder Stengadens Handelsførsters Kap'er og Konsulernes Forværelser eller Kippernes romduftende, røgfyldte Rum; det er Dampfærgernes, Jærnbanernes og Bilernes levende, higende Last, der har løst Søens Marodører af og nu giver Stengade og dermed Helsingør de lyse Farver. Det er ikke Handelens og Øresundstoldens By, det er Grænsebyen, Turistbyen og Hovedstads-Udflytterbyen Helsingør. Programmet er varieret, Oprindeligheden bevaret. Det kontinentale Liv, det, der ikke findes i nogen anden dansk Provinsby.

Du kære Helsingør med dit Sund, dit Kronborg, dit Kloster, dine snørklede Gader og dine efeufyldte Gaarde bag Murrækkerne - bliv ved at være gammel og til Glæde og Vederkvælgelse for de mange nær og fjernt fra, der søger din Hygge og Skønhed.

Stengade har altid været et mylder af mennesker og trafik. I 1913 var det så som så med bilerne. Det var stadig hestevogne, cyklister og fodgængere, der indtog gaden, når butikkerne åbnede.

FLYNDERUPGAARD VINTEREN 1941

af Anne Majken Snerup Rud

En sen fredag eftermiddag i den mørke november fik vi besøg af Ulla Hansen, administrerende direktør i Palladium A/S. Hun kom for at overdrage museet to fine tegninger af Flynderupgård. De blev tegnet af Viggo Guttorm-Pedersen i 1941, hvor Svend Nielsen, daværende direktør for Palladium A/S, ejede gården.

Tegningerne forblev i Svend Nielsens eje, også efter han solgte gården i 1944. De har siden befundet sig på Palladiums hovedkontor. Da kontoret nu skulle flyttes, mente Ulla Hansen, at tegningerne ville gøre bedre gavn på Flynderupgård Museet.

Og selvfølgelig er vi meget meget glade for de to tegninger, der viser hvordan noget af gården så ud i Svend Nielsens tid.

Viggo Guttorm-Pedersen (1902-62) var maler og tegner. Uddannet malersvend i 1922. Gik på kunstakademiets malerskole i årene 1927-29, hvor han bl.a. fik undervisning af Sigurd Wandel. Havde som tegner en omfattende produktion af landskabs- og bymotiver. Illustrerede flere bøger og virkede også som plakattegner.

Svend Nielsen er en af de mere spændende af Flynderupgårds mange ejere. Han købte gården af kaffegrosserer Rasmussen, der bl.a. mange andre nyskabelser fik lavet den herskabelige hovedindgang ud mod gårdspladsen. Et af de træk, der får mange til at tro, at Flynderupgård har været en herregård, hvilket jo ikke er tilfældet.

Svend Nielsen brugte Flynderupgård som kulisser for en hel del af Palladiums film

bl.a. »Fem raske Piger«, »Plat eller Kro-
ne«, »De bør forelske Dem«, samt en ræk-
ke Fy- og Bi-film. Der er mange flere, og
det skal da ikke være nogen hemmelighed,
at der blandt de mange idéer og projekter,
der ligger i skrivebordskuffen og venter på,
at der bliver tid og råd, også er et »Paladi-

ve at få sådanne klip bare til dokumentati-
on af, hvordan her så ud dengang.

Om det overhovedet kan lade sig gø-
re m.h.t. ophavsrettigheder, og måske ik-
ke mindst økonomi, vides ikke, men skulle
der blandt museumsforeningens medlem-
mer være en eller anden, der har forstand

på sådant og evt. lyst til at
hjælpe med at finde ud af,
om det ville kunne lade sig
gøre, hører vi meget ger-
ne fra jer.

Det var et lille sidespring
inspireret af de to dejli-
ge tegninger med titlerne:
»Indkørselen til Flynderup-
gaard« og »Flynderupga-
ards Frugthave«, som, når
de har fået en kærlig hånd,
vil blive udstillet på et sted,
hvor de ikke risikere at få
for meget lys, således at de
bleges.

Indtil da må museumsfor-
eningens medlemmer nøjes
med de her gengivne affo-
tograferinger.

**»Indkørselen til Flynderup-
gaard« (side 6)**

*Hovedbygning og gårdspladsen,
der er afgrænset af de store sten
og kæder, som Sven Nielsen fik
sat op i stedet for den hæk, der*

*før havde været. På det tidspunkt var der stadig rør-
tag på sidelængen, og de smukke, ligeledes rørtæk-
kede tagkviste gav lys til de pigekamre, der var på
første sal.*

»Flynderupgaards Frugthave« (herover)

*Det voldte lidt vanskeligheder at finde ud af, hvor
frugthaven var set fra. Men det viste sig at de to
gavle, man ser på tegningen, er det tidligere vaske-
hus – nu privat beboelse – og fiskerisamlingen set
fra syd-sydøst. Stien, der løber op gennem billedet
svarer til den nuværende skulptursti langs prydhav-
vens østside. Carsten Møller fot.*

umfilm fra Flynderupgård«- projekt.
Tanken er at få opsporet alle de film, der
helt eller delvist er optaget på og omkring
Flynderupgård. Og, hvis det af ophavs-
mæssige og økonomiske årsager er muligt,
at få kopier af de klip, der direkte er op-
taget på Flynderupgård, sat sammen til et
seværdigt potpourri i årene 1929 til 1944,
hvor Svend Nielsen ejede gården.

Lidt mindre ambitiøst kunne man også prø-

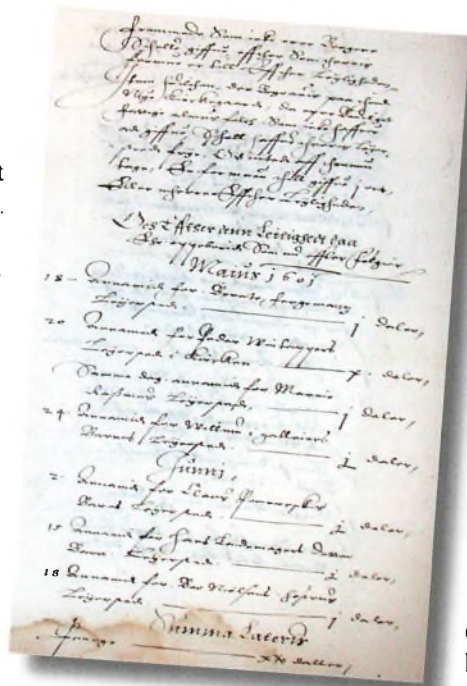
Hvornår døde Peder Wintapper?

af Torben Bill-Jessen

Et nyt hjælpemiddel til slægtsforskerne.

I Helsingør er vi så heldige at have vore kirkebøger helt tilbage til Christian IV's tid. Sct. Mariæ Kirkes bøger helt fra 1637, og Skt. Olai's begynder 1639. Men hvad med borgerne før den tid? I det lokalhistoriske arkiv på skibsklarerergården, er der nu en mulighed for at komme endnu længere tilbage.

I landsarkivet på Jagtvej i København findes Skt. Olai Kirkes regnskabsbøger. Heri har kirkeværgen noteret indtægter og udgifter helt tilbage til 1557. Udgifterne er allehånde forskellige ting, der bruges for at holde en kirke i funktion. Lønninger til de ansatte, vedligeholdelse af præstegårde, reparationer på kirken, og meget andet. Indtægterne er i denne forbindelse interessante, for blandt udlån af penge, husleje og andet findes indtægter ved ringning med klokkerne og salg af gravpladser. Ovennævnte regnskabsbøger er af mig kopieret fra 1557 til 1661. Ved at trække oplysningerne om klokkernes ringning for lig og salg af lejersteder ud for tidsrummet 1557 til 1645, er der dannet fem ringbind, der supplerer de eksisterende kirkebøger, men naturligvis kun for begravede. Det skal også siges, at der er en del år, der mangler. Enten fordi regnskabsbøgerne ikke findes, eller som i nogle tilfælde,

hvor kirkeværgen har haft oplysningerne liggende på bilag og kun skrevet slutindtægten ind. Nævnes må det også, at det ikke er alle kirkeværgere, der har en let læselig skrift. Men det giver dog mulighed for oplysninger, som ikke kan findes andre steder. Ringbindene er bygget op som kirkebøgerne, år for år. Vi kan altså

nu i Helsingør føre begravelsesbøgerne knap 100 år længere tilbage. For at vende tilbage til eksemplet Peder Wintapper, ses under betaling for lejersted, at den 20. maj 1601: »Annamidt for Peder Wintappers Leyersted i Kircken 10 daler«, altså blev han begravet inde i kirken, da det var prisen for en plads under kirkegulvet. Under klokkernes ringning for lig står følgende den 20. maj 1601: »Ringdes medt alle Klochernne for Peder Wintapper 2 mark, 6 skilling«. Ligeledes under 20. maj 1601 for udlejning af kirkens klæde: »Anammedt for Kirckens det Beste klede, brugtis offuer Peder Wintappers Liig 12 skilling«. Netop på den tid var den senere borgme-

ster, Jørgen Rywold, kirkevæрге og førte en meget omhyggelig pen. Under penge oppebåret for kirkens lys som er brændt over lig den 29. maj 1601 nævnes:

»Annammidt for 4 pundt Vox Bleff Brenndt aff Kirckenns Liuss offuer Peder Vintapers Liig, for huert pundt 12 skilling gode ehr 1½ daler«.

AALSGAARDE 1880

Der var engang, da Aalsgaarde var den rene idyl. De stråttækte, ydmyge fiskerhuse stak deres gavle og facader ud i tilfældig orden på den grusbelagte Strandvej. Bag de lave stakitværker lå de velplejede forhavere med prydplanter; og foran husene var der rigelig plads på vejen til en passiar med naboen eller de forbipasserende. I 1930'erne oplevede beboerne det første brud på idyllen, da Strandvejen skulle udvides for at give plads til den voksende bilisme. Ikke alle var just begejstrede for at få Strandvejen ind i haverne og husene under vejniveau, men de skulle blot opleve nutidens Nordre Strandvej, hvor døgnets 8.000 forbipasserende biler får flere og flere til at skjule deres til rigmandsstatus ombyggede fiskerhuse og nybyggede pragtvillaer med sortglacerede tage bag høje, asocialiserende mure som værn mod støjen, bilosen og nysgerrige blikke.

Fotografiet herunder viser Nordre Strandvej 179 (gavlhuset) i 1880. Det er et af de ældste huse i Aalsgaarde og gennem flere generationer beboet af slægten Engelbrechtsen. Det senere sammenbyggede hus (nr. 181) blev opført af en af Engelbrechtsen-slægten for penge tjent ved kadrejeri. Som andre fiskere lejede man også her i nr. 179 ud til hovedstadens landliggere. Den lille dame ud for gavlen er Gundhild »Skrute« Jensen, som ernærede sig ved at gå rundt i omegnen og sælge fisk, som hun bar i en kurv på ryggen. Alice Hildinge, som er kusine til Svend Engelbrechtsen, havde sit barndomshjem her. Porten som ses mellem nr. 177 og 179 giver adgang til den meget smalle gård mellem de to huse. Det yderste, og i dag totalt renoverede hus (nr. 175) er »Hjemmet« hvor St. Petersborg lodsen Bjørn Andersen boede.

LBM/Peter Uldum

Lokalhistoriske Noter

FLYNDERUPGÅRD MUSEET MED I NATIONAL BRUGERUNDERSØGELSE

I årene 2009-2011 gennemfører Kulturarvsstyrelsen en landsdækkende brugerundersøgelse af landets statslige og statsanerkendte museer. Resultaterne af den stort anlagte – og antagelig meget kostbare – undersøgelse skal bruges til at forbedre formidlingen på de danske museer.

På Flynderupgård synes vi, at det, under de givne betingelser af bl.a. økonomisk art, går meget godt. Men det bliver spændende at høre, hvad vores gæster mener.

På Flynderupgård kan man foruden den grundlæggende spørgeliste også være med til at besvare spørgsmål om vores spisehus »Folkestuen«

Undersøgelsen, der er lagt i hænderne på Gallup, er nøje planlagt. Der er således en kalender over, hvilke dage i det næste år, skemaerne skal uddeles til gæsterne og hvor mange vi må dele ud til.

Vi håber, at museumsforeningens medlemmer vil være positivt indstillet, hvis de skulle være så heldige at blive bedt om at besvare skemaet.

Spændende bliver det at se resultaterne, ikke blot fra os selv, men fra hele landet.

AMSR

HVAD LAVER DE DOG PÅ MUSEET FØR KL. 12 ?

Travle tider forestår i registreringsafdelingen. Helsingør Kommunes Museer har en fin samling af især kvindetøj frem til omkring 1950'erne. De allernyeste tiders beklædning er der desværre ikke meget af. Vore efterfølgere vil derfor være ilde stedt, når de til sin tid skal tilrettelægge udstillinger, der handler om tiden efter 1950'erne. Derfor blev vi meget glade, da vi fik en

opringning fra civilingeniør Asker Reib Telvad med spørgsmålet om vi var interesseret i Familiens Reibs efterladte kvindegarderober fra o. 1950 og fremefter. Museet har tidligere modtaget fornemme genstande fra denne familie, så materialet kunne passe ind i samlingerne på flere leder.

Tøjet befandt sig i nu i Roskilde, men meget generøst tilbød Asker Reib Telvad at bringe det til Flynderupgård, så vi ikke fra museets side behøvede at tage turen derned for at se på det.

Aftalen blev, at museet fik det hele, og så kunne vi selv udvælge det, der er relevant for vores samlinger. Resten skulle så gå til velgørende foreninger eller lignende.

Nogen tid efter ankom materialet, og vi blev helt overvældet af omfanget. Der var 45 store plastsække fyldt med omhyggeligt sorterede beklædningsstande af snart sagt alle slags: Kjoler, kitler, slacks, bluser, hatte, tørklæder o.s.v.

Alt dette skal i den kommende tid gennemgås og bl.a. sammenlignes med fotografier og optegnelser fra familien Reib.

Først derpå kan vi beslutte, hvilke beklædningsdele, der skal indgå i samlingerne. Så skal de udvalgte ting registreres og derefter frysebehandles, så evt. utøj dør, pakkes i syrefrit silkepapir og i kasser for endeligt at blive anbragt på de nummererede hylder i magasinet. Her kan så fremtidens museumsfolk hente genstande og tilhørende oplysninger, som kan vises til den tids museumsgæster.

Det er dejligt, at museet får mulighed for at fylde nogle af hullerne ud i vore samlinger, men som det fremgår, er det ikke noget, der sker på én dag.

Så nu ved I lidt om nogle af de ting, vi bl.a. går og laver førend museet åbner kl. 12.

AMSR

FJERN ISEN FRA RENDESTENENE!

Som det kan læses andetsteds i dette nummer, var byens gader indtil en gang i 1860'erne forsynet med åbne rendestene. Disse var placeret i midten af gaderne, og med passende mellemrum forsynet med rendestensplanker, der kunne bringe fodgængerne sikkert over uhumskhederne. I vinteren 1853 måtte politiet gøre byens grundejere opmærksomme på, at isen i rendestenene skulle hugges op om morgenen, så vandet atter kunne få frit løb. Og den ophuggede is måtte ikke lægges på fortov eller gade, men straks køres bort!

Man gjorde også opmærksom på, at kældervinduer, som var dækket af halm eller tang mod frosten, yderligere skulle dækkes af kasser, så isoleringsmaterialet ikke spredtes på gaden.

Museet er i besiddelse af en del plakater fra byens forskellige virksomheder. Ofte er plakaterne formet som dagbladens annoncer, som den her viste fra Dansk Smørlager i Stengade, der i 1910 var ejet af Sophus A. Greiffenberg. Det eksisterede til omkring 1915.

Herunder er vist en plakat for Kronborgkældereren fra omkring 1901. Virksomheden må være ophørt omkring 1910.

Dansk Smørlager

Dansk Smørlager udsæder
førstk. Mandag Middag Kl. 11
et Udsalg i
Stengade („Ankerhus“)
(Hr. Langelands Ejendom)

De nævnte Lokaler til- og fra Hverens fastlige i 1910. Tid, hvortil det er ankommet til at sælge til Forskellige, herunder Udvalgte i Butikken og best. vi Publikums meddelelse de nævnte Mængder ved Lokaler, som vi best. vilde at de vilde sælge gennem

vore billige Priser og extrafine Kvaliteter.

Ærede Husmodre!

Alle Varer indkomme direkte til os uden Forskyldelse gennem Møllemanden og til vi sælge

kontant kunne vi tilbyde Dem

det største Udvalg af altid friske Varer,
de bedste Kvaliteter samt de billigste Priser.

NB Bemærk Priserne i Vinduet.

Bemærk! Aabningsdagen samt følgende Dage i Ugen

medfølger **gratis** nyttige Husholdningsgenstande

ved Kbh. st. 2 Ud. Stær, Margarine eller Fedt.

Forhøret udsæder

1 Kr. gratis
3 Kr. gratis

i Møllemanden best. Kbh. st. 1 Ud. Stær eller Fedt.

1 Ud. Margarine

Ærede Husmodre! **Kom, prøv og døm!**

Dansk Smørlager

„Ankerhus“ Stengade — (Ejend. i Ind- og Udland)

Den gamle Kronborgkælder
Stengade 47
høveder sit Ry som Nr. 1 hos oss Pladsen!
Gratis i Par smukke Kopper
NB. Forskellen selvfølgelig Rahat
Se Priserne i Vinduet!
Gratis i Kr. 80 Ore
Udsegt Taffelsmer 100
Godt Smør 84
Garanterede Æg 98
Nykærnet Margarine 30
Margarine farves og smiltes efter Ønske!
Carl Schepfer,
Smørlageretningen „Kronborg“ Stengade 47, Kbh.
Telefon 420, Telefon 1 Ud. og Stær

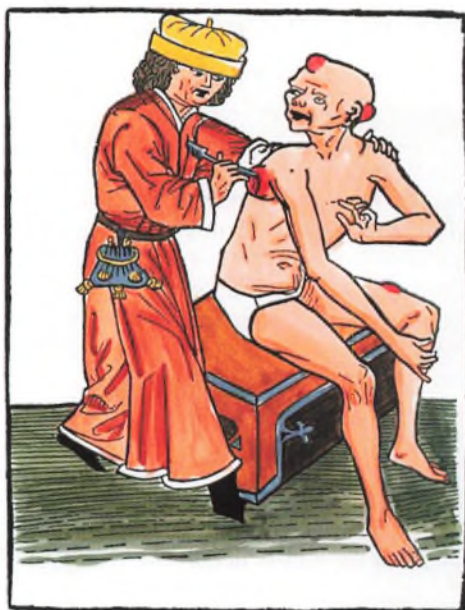
Pesten i Helsingør 1636

af Laurits Pedersen

Helsingør har gennem århundrederne været hærget af pest flere gange. I 1575-78 huserede den sorte død sundtoldsbyen hele 4 år i træk. I 1636 var den gal igen, og i 1710-11 tog pesten livet af næsten halvdelen af Helsingørs indbyggere. Det seneste temanummer af Personallhistorisk Tidsskrift (2/2008), der undtagelsesvis kan købes i Bymuseets butik, handler om pesten, hvor tre artikler af hhv. Michael Dupont, Karl-Erik Frandsen og Peter Buntzen sætter Helsingør med sit righoldige, skriftlige kildemateriale, i centrum for disse sørgelige begivenheder. Her i bladet tager vi emnet om med en lille, gemt og glemt artikel, et fiktivt tidsbillede, af den nok så bekendte Helsingør-historiker Laurits Pedersen.

Der var vel knap fem tusinde mennesker i Helsingør. Byens fineste gade hed Stengade, og sådan hed den, fordi der i den ene ende af den lå nogle stenhuse (grundmurede huse), som tilhørte byens rigeste købmænd. Alle andre huse i byen var af bindingsværk, når man da undtager byens to kirker og det gamle karmeliterkloster. De fleste huse var lave, men en del af dem havde dog to stokværk, af hvilke det øverste ragede længere frem i gaden end det nederste. På nogle af dem var der bislag og vindueskarmapper, som optog et stykke af fortovet, og foran andre gabede en åben kælderhals, som en uforsigtig vandrer let kunne plumpe i. Indtil for få år siden havde enkelte huse haft stråtag, skønt det var forbudt for brandfarens skyld; men en skrap byfoged havde fået dem helt afskaffede. Han havde nemlig sendt folk ud for at rive halmtagene af, hvor de traf dem.

Midt i gaden var rendestenen. Ved siderne var der høje fortove med ujævn stenbrobestående af simple marksten. Det kom af, at hver husejer selv skulle brolægge sit fortov. Den dårlige brolægning var hist og her skjult af skarndynger, for alt affald plejede man at kaste ud på gaden. Det var ganske vist en regel, at ingen måtte have »me-

re end et læs møg« liggende for sin dør, men det blev ikke så nøje overholdt. Svin og hunde måtte heller ikke løbe om i gaderne, men de løb alligevel og tumlede sig i skarndyngerne, så disses indhold spredtes over hele gaden.

Palle Smeds hus lå i Skidenstrædet tæt ved Ny Kirkegaards port. Det stræde var i reglen lidt mere snavset end de fleste andre,

for når byens vognmænd agede skarn ud af byen, gad de sjældent køre længere med det end til det sidste hus i Skidenstrædet. Der læssede de det af ved den ny kirkegård. Når der så siden kom en rigtig skyldregn, flød hele redeligheden ned i Skidenstræde, for det havde faldt den vej.

I den varmeste sommertid 1636 kom der pest til byen. Hvor den kom fra, vidste man ikke, men der kom så mange fremmede til Helsingør, fordi skibene skulle betale sundtold dér, at smitten let kunne komme til byen.

Dag for dag gjorde døden sin høst, og der kom alvor over staden. Bryllupper, barselgilder og andre gæstebud blev forbudt, og man satte et stort hvidt kors på husdøren, hvor pesten rasede, for at ingen friske skulle gå ind og blive smittede.

Værst grasserede sygdommen i Skidenstrædet. Hvad hjalp det vel, at man sendte en barber ud for at tilse de syge, og at man for at rense luften røg med enebær og stillede en spand med løg eller ulædsket kalk ind i stuen, når gaden var én stinken-

Denne scene fra pesten i København 1711, hvor de syge bæres bort, kunne ligeså godt have været Helsingør: hvorfra vi ingen billeder har (senere xylografi). På side 12 får en pestramt skåret sine bylder væk, antagelig af barberen (træsni fra 1600-årene).

de mudderpøl, hvor sygdomsspirerne trivedes i bedste velgående.

Hver aften, når solen var gået ned, så man seks mænd i sorte voksdugskapper vandre om i gaden, læsse et lig på ligbåren og føre det op til den krog af den ny kirkegård, hvor de fattige, som døde af pest, skulle begravnes; og næsten hver dag var der en ny mand blandt ligbærerne, thi kun få af dem undgik deres skæbne.

Palle Smeds kone hørte til dem, der ikke kunne se nogen lide nød uden at hjælpe. Hun plejede de syge og bragte dem mad; og de takkede hende med et varmt håndtryk. Men det blev døden for hende selv; og to dage efter at hun var ført til sit lejested på St. Olai Urtegaard, hentede de seks sortklædte mænd også Palle Smeds lig.

Finurligheder

fra byens gamle huse 3

Sidst så vi på vinduer-
nes hjørnebånd. Nu
går vi yderligere
ned i detaillene og
ser på, hvordan
smede også gjorde
enkelt nødvendig-

datidens
noget ud af en sår-
hed på vinduet, nemlig anver-
fere og stormkroge. Anverfere (anverpere), også kaldet hasper - el-
ler slet og ret vindueskroge - bruges til at fastgøre vinduesrammen
til karmen (se fotografiet af et barokvindue side 15 nederst); og når
vinduet skal holdes åbent en tid uden at blæse i eller yderligere op,
fastgøres det med den længere stormkrog (deraf navnet). De ældste
af slagsen var i regelen lavet af snoet jern, men i slutningen af det
17. århundrede begyndte man at fremstille anverfere og stormkroge
i den populære fugleform. Som man ser af stormkrogen til højre på
denne side og anverferen øverst (begge fra Fiolgade 17), lignede det
vitterlig en fugl med næbbet dér, hvor beslaget fastgøres til vindus-
rammen med en krampe. Brystet sidder så midt på beslaget og giver
beslaget et godt »greb«. Også dette kleinsmedearbejde var lokalt, og
formerne varierer derfor ganske meget - fra fugle med meget lang

af Lars Bjørn Madsen

og fugle med kort hals og stort bryst. Fugleformen var almindelig i
det 18. århundrede, indtil den afløstes af den betydelig mere enkle
som er vist herover (fra Wiibroes nu nedrevne privatvilla i Heste-
lestræde). Bemærk det tykke malingslag på disse beslag, som gem-
på det fineste smedearbejde - ofte uden en eneste rustplet, når ma-
gen fjernes. I 1880'erne var støbejernet for alvor et populært ele-

hals
hele
form,
møl-
mer
lin-
ment

i byggeriet - hvilket også gav sig udtryk i detaljerne. Stormkroge og anverfer var nu udformet, som var det peddigrør-flet (foto t.h.), og denne form, som mange af os sker, benyttes til 1930'erne, stes af simple konstruerede forer konstruerende, ikke venlig måde.

Går vi yderligere ned i detaljen, finder vi hagerne (kroge), der er banket ind i vindueskarmen og hvortil anverfere og stormkroge fastgøres. De var oprindeligt - og helt op til midten af det 18. århundrede - smedet som vist herunder. Man bankede et stykke jern fladt og formede det til en vinkel, hvorefter man bøjede den del, der ikke skulle bankes ind i karmen, så den blev rund, og vinklen helt spids.

Det fornemmes af den nederste af de to viste kroge. En så simpel ting udviser altså det fineste håndværk, og det er synd og skam, at noget sådant blot kasseres ved reparation eller udskiftning af de gamle vinduer. Senere blev hagerne udformet som vist på fotografiet øverst ved siden af den samtidige, støbte anverfer. De kaldtes så stjerthager og bruges stadig. Og når vi nu er ved den mindste detalje, bør kramperne, der fastholder stormkroge og anverferne til vinduesrammen, også tages med. Krampen (senere et øsken med gevind), der herover er vist monteret i anverferen, var oprindeligt ligeledes smedet, og den var ligesom kroge banket spids i enderne, så den kunne fastgøres i vinduesrammen.

TRÆSKIBSVÆRFT OG KOGEHUUS

C.F. Sørensens smukke, herover gengivne studie fra 1854 til *Helsingørs Havn. Sverige i baggrunden. Eftermiddagsbelysning* kom under hammeren ved Bruun Rasmussens auktion i Bredgade den 19. november 2008. Det endte heldigvis i Helsingør, hvor det rettelig bør være, for ligeledes i privateje her i byen findes det herunder viste studie til havnen fra 1855, hvor samme maler blot har vendt sig lidt mere mod byen og skildret bl.a. Øresunds Toldkammer og karantænehuset. Dette motiv er grundigt beskrevet i bogen *Mellem Helsingør og Kronborg* (s. 54 og 150).

Begge malerierne er studier til det endelige maleri, som C.F. Sørensen udførte i 1859, og de er begge interessante og værdifulde vidnesbyrd om havnen i sundtoldtidens sidste år.

På billedet herover ses byens første skibsværft, grundlagt af Jacob Hansen Løve i 1825 med reparationer og bygning af mindre skibe for øje. Et nybygget skib ligger på beddingen, støttet af stolper og stilladsværk. Først i 1863 blev her anlagt en »patentophalingsbedding«, der gjør

de det langt nemmere, at få skibene til og fra beddingen. Bygningen med pyramide-tag og skorsten i midten, er - trods en placering, der ikke synes helt i overensstemmelse med samtidige kort - med stor sandsynlighed værftets »Kogehus«, hvori man kogte beg og tjære til brug i skibene, og ind imellem også til madlavning for søfolk på fremmede skibe, idet brug af åben ild ombord var strengt forbudt. Bygningen minder meget om et tilsvarende, stadig bevaret kogehus i Dragør.

At C.F. Sørensen synes at have trukket Sveriges kyst helt frem i motivet, forringer ikke maleriets store kulturhistoriske værdi.

LBM

